

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

**Л.Н. ГУМИЛЕВ атындағы
ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЗАҢ ФАКУЛЬТЕТІНІҢ
кұрылғанына 20 жыл толуына арналған
«ҚҰҚЫҚ ЖҮЙЕСІ МЕН ЗАМАНАУИ МЕМЛЕКЕТ: МӘСЕЛЕЛЕРІ,
ДАМУ ҮРДІСТЕРІ ЖӘНЕ КЕЛЕШЕГІ»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ЖИНАҒЫ
17 мамыр 2019 жыл, Нұр-Сұлтан қ.**

МАТЕРИАЛЫ СБОРНИКА

Международной научно-практической конференции
**«ПРАВОВАЯ СИСТЕМА И СОВРЕМЕННОЕ ГОСУДАРСТВО:
ПРОБЛЕМЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ»**
посвященной 20 летию
**ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА
ЕНУ имени Л.Н. ГУМИЛЕВА
17 мая 2019 года, г. Нур-Султан**

Нұр-Сұлтан, 2019

**ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67. 4000.1
К18**

Редакциялық алқа:

Амандықова С.К., Ибрагимов Ж.И., Өмірзақов П.К., Хайрмуханмедов Н.И., Тлепина Ш.В., Нурмағамбетов А.М., Сембекова Б.Р., Мырзатаев Н.Д., Женисов С.К. Баймолдина С.М., Бердиярова Ж.С., Абаева Х.

Заң факультетінің құрылғанына 20 жыл толуына арналған «Құқық жүйесі мен заманауи мемлекет: мәселелері, даму үрдістері және келешегі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы 17 мамыр 2019 жыл. Жалпы редакциясын басқарған: Е.Б.Сыдықов. – Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2019. – 687 бет.

ISBN 978-601-337-176-4

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің заң факультетінің құрылғанына 20 жыл толуына арналған «Құқық жүйесі мен заманауи мемлекет: мәселелері, даму үрдістері және келешегі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы және құқықтық мемлекеттік: қоғамды жаңғырту және тұрақтылық, Қазақстан Республикасындағы азаматтық құқықтың дамуы мен қазыргі құрылу тенденциялары, қылмыстық сот төрелігі: заманауи заңдар жүйесіндегі дәстүрлер мен жаңалықтар, заманауи мемлекеттің жүйесінде өзгерістер енгізудің халықаралық құқығының ықпалы, Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасындағы құқықтар туралы ғылыми мақалаларды қамтиды. Жинақ заңгер мамандарға және барша қауымға арналған. Барлық материалдар авторлардың баяндауында жарияланды.

ISBN 978-601-337-176-4

ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67. 4000.1

© Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2019

**МАЗМУНЫ
СОДЕРЖАНИЕ**

СЕКЦИЯ 1 ПРАВОВОЕ ГОСУДАРСТВО: СТАБИЛЬНОСТЬ И ОБЩЕСТВЕННАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ		
Abdikarym S.	Legal issues of cyber security in the Republic of Kazakhstan	12
Chumakova A.V., Pletyago T. Y.	The Perspectives of Anti-Corruption Policy in Russian Higher	16
Oraz R.	European Court of Human Rights and Kazakhstan	18
Tortaeva A.E., Sadvokassov K., Sergaliyev D.	Meaning of corruption in Europe and USA	21
Tsoy K.R.	Comparative analysis of international educational standards in the system of higher education in England and the Republic of Kazakhstan	24
Zhanymbek Y.	«Anti-corruption model of Singapore: theoretical and legal aspect»	28
Айдарбеков Н.	ҚР сайлау жүйесін жетілдірудің кейбір жолдары мен мәселелері	31
Амандыкова С.К.	Трансформация вузов в некоммерческие организации	34
Амандыкова С.К., Жамбаев Е.С., Сакиева Р.С.	К вопросу о формировании конституционной идентичности республики казахстан в контексте формирования единой нации	46
Амандыкова С.К. Корпебаев Ж.	Некоторые аспекты цифровизации избирательного процесса в Республике Казахстан	51
Ахмет Б., Бажай Х.	Адамның ар-намысы мен қадір-қасиетінің деффамациядан қорғалу тетіктері	53
Аюпова З.К., Кусаинов Д.У.	Влияние международного права на изменения правовой системы в условиях интеграции	57
Баетова К.К.	Правовое регулирование религиозных браков в МЧП	60
Бажай Х., Ахмет Б	Қазақстан Республикасының билік органдары жүйесінде парламенттік институттың қалыптасуы	64
Байбутаев Ә.Ж.	Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұрудың құқықтық негіздері	69
Байкова Е.А., Махмадинов Д.М.	Негативные последствия реализации вопросов социального обеспечения в Республике Казахстан	75
Бауыржан Жұлдыз Бауыржанқызы	Неприкосновенность внутреннего мира личности и её интересов	78
Бейшембиев Э.Ж.	Кыргызстан: защита личности в национальном и международном публичном праве	83

Болтаев А.Д.	Қазақстан Республикасы азаматтардың сайлау құқығын жүзеге асырудағы әлемдік тәжірибеде туындайтын өзекті мәселелер	86
Бусурманов Ж.Д.	Правовая система и современное государство: проблемы, тенденции и перспективы развития	89
Бырдин Е.Н.	Проблемы защиты прав детей в Российской Федерации и Республике Казахстан: сравнительный анализ	91
Дайрабаева Н.К.	Актуальные вопросы государственных закупок в рамках ЕАЭС	95
Дайрабаева Н.К.	Перспективы совершенствования финансово-правового регулирования в сфере государственных закупок Республики Казахстан	97
Енсебаева А.Р.	Нулевая терпимость к коррупции - основа правового государства	101
Есенбаев Б.	Қазақстан және шетел азаматтарының сайлау құқығы және оның негізгі аспектілері	105
Жаксыбекова Ф.С., Татебаева Г.С.	Авторлық құқықтарды қорғау ерекшеліктері	108
Жанузакова Л.Т.	О понятии «государственный орган» в теории и законодательстве	111
Женисов С.К., Мысыр О.Д.	Сыбайлас жемқорлықпен күрес – бүгінгі таңдағы өзекті мәселе	115
Жуманова М.Х., Алдебаева Д.А.	Система законодательства социального обеспечения	116
Жуманова М.Х., Лукпан М.	Современные методы борьбы с коррупцией	121
Жунубаева М.М.	Банкротство «самозанятых» граждан в Российской Федерации	123
Ибрагимов Ж.И., Бұлақбаев М.	Кәсіби құқықтық мәдениетті қалыптастырудағы конституциялық принциптер	125
Ибрагимов Ж.И., Жугралин С.А.	Механизм правовой защиты прав и свобод ребенка в Республике Казахстан и Российской Федерации	133
Ибрагимов Ж.И., Қырым Д.	Құқық үстемдігі мемлекеттік қызметшілердің кәсіби құқықтық мәдениетінің негізі	135
Ибрагимов Ж.И.	Қазіргі заманғы мемлекеттік қызметшілердің құқықтық мәдениетін жетілдіру	139
Иванова Ж.Б.	Плагиат в модной индустрии: к вопросу о правовой защите творцов моды	144
Капсалям К.Ж., Капсалямова С.С.	Современные проблемы противодействия уголовным правонарушениям в сфере банковской деятельности	147
Капсалямова С.С., Буртебаева А.А.	Актуальные вопросы правового регулирования деятельности министерства финансов Республики Казахстан в условиях цифровизации	151
Каскабаева Т., Альмухамбетов Ж.Н.	Современное состояние сравнительного правоведения как учебной и научной дисциплины	155
Кусаинова Л.И.	Проблемы бедности в Республике Казахстан и куюго правовое регулирование	158

Мырзатаев Н.Д.	КР-дағы жоғары білім беру саласын құқықтық реттеудің теориясы мен тәжірибесі	162
Мырзатаев Н.Д., Сапарбекова Б.Е.	Педагог мәртебесін құқықтық қорғау – адам капиталының негізі	167
Орманова Ш.Ш., Алибеков А.А.	Элементы функционального анализа деятельности акимов сельских территорий	173
Орманова Ш.Ш., Алибеков А.А.	Факторы, влияющие на эффективность управленческой деятельности в системе местного государственного управления и самоуправления	177
Оспанова А.Н.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шаралары жүйесінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастыру	181
Рахимбаев Е.Н.	Генезис судебной системы Кыргызской Республики: проблемы. поиски, решения	185
Сагыналиева В.Ж., Темирбекова М.Л.	Предконституционное развитие досоветского Кыргызстана	191
Садуақасова А.А.	Билікті бөлу идеясын дамытудың негізгі кезеңдері және оны әлем елдерінің конституцияларында бекіту	194
Сәтілда А.Ш., Османова Д.Б.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәдениетін нығайту мәселелері	198
Сәулен Н.	Заң шығару және атқарушы билік органдарының өзара қарым-қатынасының мәселелері	200
Сивухова В.В., Тохтарова Т.С.	Мир без конфликтов!	204
Сивухова В.В.	Соотношение международного и внутригосударственного права: взаимодействие, автономное сосуществование	207
Смағұлов А.А., Смағұлова Р.А.	Қазақ қоғамындағы азаматтық құқықтық қатынастардың объектілері	211
Смағұлов А.А.	Шариат және қазақ әдет - ғұрып заңдарындағы адам құқықтары мен бостандықтарының өзара үндестігі	216
Смағұлова А.С., Смағұлов А.А.	Әдет-ғұрып заңдарындағы азаматтық қатынас түрлерін құқықтық реттеу аспектілері	220
Смағұлова А.С., Кусаинова Л.И.	Дәстүрлі құқықтың өркениеттілік идеяларының қазіргі қоғамды қалыптастырудағы өзектілігі	225
Стангалиева Г.С.	Нормотворческий процесс в государственном управлении: проблемы и перспективы	228
Тилоева А.М.	Понятие и условия привлечения несовершеннолетних к административной ответственности	231
Тилоева А.М.	Возраст несовершеннолетнего, как особенность административно-правового статуса субъекта административного правонарушения	236
Хайрмуханмедов Н.И.	Қазақстандағы жоғары оқу орындарында эндаумент қорларын құрудың мәселелері	239
Юсупов У.Д.	Правовые аспекты экологического состояния и рационального использования водных ресурсов в Кыргызской Республике	244
Яцек Залесны	Тенденции развития конституционного правосудия в странах Восточной Европы, как выражение спора права	251

	и политики	
СЕКЦИЯ 2 «СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН»		
Nurmagambetov A.M.	Issues on the eeu labor legislation harmonization.	255
Абдираймова А.	Проблемы правового регулирования агропромышленного комплекса Республики Казахстан.	261
Алиева Л. Р.	К вопросу становления института исполнительного производства в гражданском процессе Республики Казахстан	264
Бердиярова Ж. С., Совет Д. Қ.	Қызметкерлердің еңбектік құқықтары және оны қорғаудың қажеттілігі	267
Дарменова Д.Б.	Повышение эффективности взаимодействия государственных органов с неправительственными организациями	270
Жусипова Б.А.	Жер қатынастары субъектілерінің құқықтық мәртебесі	274
Калтаева А. Т.	Міндетті медициналық сақтандырудың құқықтық реттелуі	278
Кенес А.К.	Значение и роль инвестиций в развитии экономики	279
Кусаинова Л. И., Смағұлова А. С.	Қазақ қоғамындағы сауда қатынастарының даму эволюциясы	281
Лейтане А. З.	Трудовое право Латвии и Казахстана	284
Марат Н.М., Оразалиев К.О.	Қазақстан Республикасында кәсіпкерлік қызметті стандарттау саласының құқықтық реттелуі	291
Нургалиева Е.Н.	Проблемы правовой защиты социально-уязвимых слоев населения	299
Нұғыманов Е.Е.	Қазақстан Республикасында жер пайдалану құқығының түсінігі және оның түрлері	303
Омарова Э.Б.	Правовое регулирование переводов на другую работу	305
Омарова Э.Б.	Международное регулирование безопасности и охраны труда	308
Омарова Б.А.	Еңбек құқықтарын бұзылудан қорғауды қамтамасыз ететін заңдық кепілдіктер	311
Өмірзақов П.К.	Корпорацияның жарғылық капиталының құқықтық табиғаты	314
Сабырбек Ш. М.	Тендерлік қатынастарды сыбайлас жемқорлықсыз ұйымдастыру, шетелдік тәжірибе	317
Сабырбек Ш.М.	Загрязнение реки Урал: виды решение данной проблемы	320
Сактаганова И.С.	Функции гражданско-правовой ответственности	321
Смағұлов А.А., Смағұлова Р.А.	Қазақ қоғамындағы азаматтық-құқықтық қатынастардың объектілері	328

Хасенов М.Х.	О судебной практике по трудовым спорам: проблемы и решения	332
СЕКЦИЯ 3 УГОЛОВНОЕ ПРАВОСУДИЕ: ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО ПРАВА		
Ахпанов А.Н.	Актуальные вопросы теории и практики Казахстанского уголовного процесса	336
Акимжанов Т. К.	О превенции уголовного законодательства Республики Казахстан	340
Балтабаев К. Ж., Татиков Р.У.	Проблема альтернативы лишению свободы по системе наказаний в уголовном кодексе Республики Казахстан	344
Казиканов Т. Т.	О совершенствовании понятия оперативно-розыскной деятельности	347
Ким К. В.	Обвинение в структуре принципа состязательности	351
Сартаева Н.А.	уголовно-исполнительное законодательство Республики Казахстан: современное состояние и перспективы совершенствования	354
Сембекова Б.Р.	Оперативно-розыскная деятельность в противодействии терроризму и экстремизму	358
Скаков А.Б.	Предупреждение экстремистских проявлений среди несовершеннолетних и молодежи Казахстана	362
Сматлаев Б.М., Казбек Ж.А.	Практические аспекты реализации противодействия коррупции для государственных и муниципальных служащих Казахстана и России	368
Баймолдина С.М.	Уголовная ответственность за воспрепятствование предпринимательской деятельности в Республике Казахстан	374
Бырдин Е. Н.	Проблемы защиты прав детей в российской федерации и Республике Казахстан: сравнительный анализ	378
Верченко Н. И.	Основания классификации преступного насилия (на примерах правоприменительной практики)	381
Кабакова О.В.	Правовая культура в мировом правовом и информационном пространстве	385
Мергембаева Н.Б.	Использование специальных знаний при расследованиях террористических актов	388
Монгуш А.С.	Историко-правовой анализ проблемы скотокрадства в Республике Тыва	391
Муратханова М.Б., Мұқаметқазинов А.С.	Қазақстан Республикасының киберқылмыстылық саласындағы заңнамасын жетілдіру бойынша ұсыныстар	395
Ашимова Э.А.	Self-determined liability problems for suicide issues	398
Ашимова Э.А.	Кәмететке толмағандар арасындағы қылмыстылықты жоюдың құқықтық және әлеуметтік аспектілері	402
Балгынтаев А. О.	Согласительное и приказное производство В уголовном процессе Казахстана»	408
Нурлұмбаева Л. Е.	Прикладные вопросы расследования и рассмотрения уголовных дел в порядке приказного производства	413
Тулепенов Ж.К., Какимов А.Ж	Татуласуға байланысты қылмыстық жауаптылықтан босатудың кейбір ерекшеліктері	416

Абенова Д. К.	О доступе задержанного подозреваемого к уголовному правосудию	419
Абдулла А. Б.	Организационно-правовые основы обеспечения информационной безопасности	423
Айнабекова М. Б.	Правовое регулирование противодействия терроризму в Республике Казахстан	426
Ануарова К. А.	Виктимологическая характеристика жертв от половых преступлений	430
Аширбек А. Ж.	Уголовная ответственность в налоговых правонарушениях	434
Балтабай М. Б.	Компенсация морального вреда в уголовном процессе: теоретические и историко-правовые аспекты	437
Давидовская В.А.	Институт наказания по уголовному законодательству стран романо-германской правовой семьи: сравнительный анализ	442
Дарменова Д.Б.	Повышение эффективности взаимодействия государственных органов с неправительственными организациями	446
Досанов М.У.	Салықтық қылмыстардың криминалистикалық сипаттамасы мәселесі туралы	450
Есет А.М.	Теория и практика исправительного воздействия и ресоциализации лиц, осужденных к лишению свободы	453
Кетепова С. Г.	История развития института приказного производства в Республике Казахстан и зарубежных странах	455
Кубенова Ш.А.	Уголовная ответственность за неисполнение обязанностей по воспитанию несовершеннолетнего	459
Khasseanova A.R.	Problems of determining the subject of bribery under the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan	463
Пахритдинова А.Ш.	Уголовно-правовая характеристика правонарушений в сфере информатизации и связи	466
Sembay G. B.	Procedural bases of house arrest in criminal proceedings	468
Сулейменова М.К.	Организация террористической деятельности: уголовно-правовые и криминологические аспекты	474
Қожахмет А. Қ.	Қылмыстық сот ісін жүргізуде куәгерлік иммунитеттің түсінігі, мәні және маңызы	476
Сиубаева Н. Ж.	Медициналық қылмыстық құқықбұзушылық субъектісінің ерекшеліктері	480
Феткулов А. Х., Каржасова Г.Б., Орынбеков А. С.	Есірткінің заңсыз айналымына қарсы күрес саласындағы халықаралық ынтымақтастық	482
Исмагулов К.Е., Кажмуратова Д.С.	«Совершенствование уголовного законодательства, направленного на противодействие уголовным правонарушениям в сфере экономической деятельности»	486
Абулкаирова А.М.	Экстремизм как неотъемлемый элемент терроризма	490
Байзакова Р.Б., Бекбергенова А.К.	Особенности судебной реформы в Республике Казахстан	494
Исабекова А. Н.	Некоторые проблемы и перспективы развития уголовно - правового регулирования преступлений экономической направленности	498

Сабырбек Ш. М.	Қылмысқа айдап салушылықтың өзектілігі мен негіздері	501
Сокур А. С.	Незаконное перемещение стратегически важных товаров и ресурсов через таможенную границу в рамках евразийского экономического союза	505
СЕКЦИЯ 4 ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА НА ИЗМЕНЕНИЯ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА		
Kulnazarova D.	Extrajudicial resolution of labour disputes in the digitized world	509
Suleimanova I.	Convention on the rights of the child as the main guarantor of state cooperation in the protection of the rights of minors	512
Абаева Х.А.	Принцип долгосрочной устойчивости в сфере коммерческой космической деятельности	516
Абдакимова Д.А.	Правовое регулирование статуса педагога в международном праве и законодательстве зарубежных стран	519
Абенов М.С.	Развитие экономической деятельности Республики Разахстан в условиях интеграции	523
Акпарова Р.Н.	Применение норм международных договоров В уголовном процессе Республики Казахстан	527
Актаева А.Р.	Влияние международного права на национальное законодательство республики казахстан	538
Алпысбаева Ю.А.	Предпосылки и история создания евразийской экономической комиссии	541
Ахметова М.Х.	Международное правовое регулирование мультимодальных перевозок	544
Аюпова З.К., Кусаинов Д.У.	Влияние международного права на изменения правовой системы в условиях интеграции	551
Баймолдинова Е.Т.	Международно-правовое регулирование генной инженерии	554
Бектасова Д.Б.	Соответствие национального законодательства международным стандартам по отправлению правосудия в отношении несовершеннолетних	557
Бырдин Е.Н.	Проблемы защиты прав детей в Российской Федерации и Республике Казахстан: Сравнительный анализ	561
Дуйсенбаева К.И.	Механизм разрешения споров в рамках ВТО	564
Дьяконова А.А., Рахматуллина О.В.	Система источников правового регулирования международного научно-технического сотрудничества в условиях евразийской экономической интеграции: на примере Республики Казахстан	568
Елеубекова Н.Е., Шаймуханов А.Д.	Кеден ісі саласындағы халықаралық ынтымақтастықтың нысаны ретіндегі еуразиялық экономикалық одақтың қызмет етуінің кейбір мәселелері	572
Есиркепова М.М.	Еңбек нарығындағы халықаралық гендерлік теңдік және казахстандағы әйелдердің құқықтық жағдайы	575

Жуманова Н.К.	Концепция международного «мягкого права» в международно-правовой доктрине	580
Жуматаев С.	Имплементация международного гуманитарного права	584
Жуматаев С.	Проблемы определения внутреннего вооруженного конфликта в международном гуманитарном праве	588
Жумашева Н. Ж.	Экономикалық интеграцияның өркендеуі кезінде еуразиялық экономикалық одақта миграциялық жағдайдың дамуы	592
Зукай Ж.	ШЫҰ аясында Қазақстан мен Қытайдың білім және мәдениет саласындағы халықаралық-құқықтық ынтымақтастығы	594
Зязикова Е.М.	Государственный иммунитет и его применение в практике	598
Иманбаев С.М., Батырова С.Б.	Санкции в международном праве	601
Кайратов М.	Space exploration technologies corporation: История компании	604
Карабаев Ф.Ж.	Қылмыстық істер бойынша құқықтық көрсету институтының кейбір пікірталас сұрақтары	607
Қаражан Б.С.	Қазақстан Республикасы мен мұнай экспорттаушы елдер ұйымы арасындағы халықаралық құқықтық қарым-қатынас	609
Костяная Ю.С.	Понятие и место информационной безопасности в системе общей безопасности стран-участниц ЕАЭС	614
Мадмарова А.Д.	Пиратство в международном морском праве	618
Макашева Д.	Правовое регулирование международных перевозок в Республике Казахстан	622
Максым Г.Е.	Спор за залив нутка	624
Ныгметуллинова Д.Е.	Вопросы понятия и сущности общих принципов международного уголовного права	627
Огланов К.Э.	Каспий теңізінің халықаралық-құқықтық мәртебесінің қалыптасуы кезеңдері	631
Ойнарова А.А.	Техническое регулирование – важный инструмент развития торговли в рамках Евразийского Экономического Союза	635
Оленина Т.Ю.	К вопросу о понятии модельных лесов канады и россии	638
Резинкин А.Ю.	Правовое регулирование международного научно-технического сотрудничества России и Узбекистана	641
Реш Р.В.	Вопросы ответственности международных организаций	644

Сарсенова С.Н.	Международно-правовое содержание экономической интеграции Китая и Казахстана	646
Сарсембаев М.А.	Текущие проблемы теории и практики международных договоров Казахстана	650
Серикова И.Е.	Меры ответственности за нарушение таможенных правил	654
Серік Л.С.	Правовые основы технологической модернизации ЕАЭС В контексте целей устойчивого развития	657
Серік Л.С.	Сравнительный анализ международно-правовых документов по борьбе с изменением климата: киотский протокол и парижское соглашение	660
Турмахан А.Б.	Международно-правовое регулирование мирного использования ядерной энергии в Республике Казахстан	662
Файзулла Д.М.	Военное использование космоса в интересах международной безопасности	665
Филатова Е.И.	Правовое регулирование авторского права стран-участниц Европейского Союза.	668

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ ШАРАЛАРЫ ЖҮЙЕСІНДЕ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Оспанова Айдана Нургалиевна

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Заң факультетінің 1 курс
докторанты

Ғылыми жетекші – Амандыкова Сауле Кошкеновна з.ғ.д., профессор

Сыбайлас жемқорлық – бұл көп факторлы мазмұнмен сипатталатын әлеуметтік құбылыс. Оның жан-жақты және ауқымды сипатының қайнар көзін, ең алдымен, қоғам бағдарланатын қалыптасқан құндылықтар, мүдделер, басымдықтар, ұлттық менталитет жүйесінде көру керек. Қоғамда әлеуметтік-құқықтық мимикрияның қалай қалыптасқанын байқауға болады – адам қалыптасқан құқыққа қарсы нормалар мен белгіленген тетіктерді айналып өту үшін көптеген мәселелерді шешу ережелеріне саналы түрде бейімделеді.

Соңғы жылдары мемлекет мемлекеттік-құқықтық жүйені сыбайлас жемқорлықтың пайда болу себептері мен жағдайларына, заңнаманың сыбайлас жемқорлыққа қарсы нормаларына, оларды іске асырудың тиімділігіне және сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбие мәселелеріне аса назар аударуды талап ете бастады.

Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаты тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Ұлт Көшбасшысы

Н. Назарбаевтың сыбайлас жемқорлықтың қайнар көзін жоюдағы сөзсіз ерік-жігеріне сүйенеді. Қазіргі кезеңде Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының идеологиясы Елбасының "Қазақстан-2050" Стратегиясында және "100 нақты қадам" ұлт жоспарында қойған міндеттердің арқасында қуатты серпін алды.

Елбасы Қазақстанның 2050 жылға дейінгі даму стратегиясында мәлімдегендей, мемлекет пен қоғам жемқорлыққа қарсы күресетін бір күш ретінде қалыптастыру Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының негізгі миссиясы болды, оның басты мәні сыбайлас жемқорлық көріністеріне қарсы тұрудағы мемлекет пен қоғамның күш-жігерін біріктіруде.

2008 жылы Қазақстан БҰҰ-ның Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі конвенциясының толық құқылы қатысушысы болды. Содан бері мемлекет әсерлі нәтижелерге қол жеткізді. Барлығы реформалар мен қабылданған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияның арқасында.

Қазіргі уақытта Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының мақсаттары мен міндеттерін орындауды бағдарламалау және жоспарлау Тұңғыш Президент – Елбасының бастамасымен 2014 жылы қабылданған 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегия (бұдан әрі – сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегия) шеңберінде жүзеге асырылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясында, сыбайлас жемқорлық ұғымы "ұлттық қауіпсіздікке қауіп төндіретін" [1] құбылыс ретінде бағаланған.

Онда сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға барлық стейкхолдерлерді, атап айтқанда мемлекеттік органдарды, квазимемлекеттік секторды, бизнес қоғамдастықты және азаматтық қоғамды тарту мәселелері сапалы жаңа деңгейге шығарылды.

Жақында ғана Біз сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы айтқан болсақ, қазіргі таңда басты идеологиялық құжатқа сәйкес сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы айтамыз. Бұған дейін Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат кінәлілерді анықтап, жауапкершілікке тартумен шектелді, қазір сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға екпін сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, ескертуге бағытталған.

Бұрын "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы" Заң болса, енді бұл "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы" Қазақстан Республикасының Заңы [2] болып өзгертілді. Аталған заңның іске асырылуына жауап беретін уәкілетті орган ретінде Қазақстан

Республикасының Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі құрылды. Бір сөзбен айтқанда, идеологиялық және нормативтік-құқықтық тұрғыдан елімізде қазіргі заманғы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты іске асыру үшін барлық жағдай жасалған.

Қолданыстағы заңнаманы өзгерту және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға бағытталған жаңа нормаларды енгізу сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда маңызды рөл атқарады, бірақ өкінішке орай, елеулі нәтижелер әкелмейді.

Біздің пікірімізше, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы қабылдау және оны тәжірибеде іске асырумен қатар, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастыру жөніндегі шараларды әзірлеу мен іске асыру арқылы құқық пен заңға құрметпен қарауды қалыптастыру болып табылады. Нәтижесінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімділігі сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сана деңгейіне байланысты болады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың маңызды бағыттарының бірі сыбайлас жемқорлыққа қарсы насихаттың ықпалымен қоғамдық сананы өзгерту, сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлықты және сыбайлас жемқорлық көріністеріне теріс көзқарасты қалыптастыру болып табылады. Қоғамда сыбайлас жемқорлықтың кез келген көріністеріне төзбеушілік жағдайы құрылуы тиіс.

Құқықтық сана мемлекет пен қоғамда болып жатқан көптеген өмірлік процестерді реттеуге белсенді әсер етеді, атап айтқанда азаматтар мен әлеуметтік топтардың бірігуі процесін ынталандырады, жалпы идеяны қалыптастырады және нәтижесінде қоғамның тұтастығын нығайтады. Азаматтардың құқықтық санасы дамыған және құқықтық мәдениетінің жоғары деңгейінің болуында құқық үстемдігінің негізі қалыптасады, бұл қоғамның өркениеттік деңгейін көрсетеді. Құқықтық сана деп интеллектуалдық және психологиялық деңгейде рухани өмірдің түрлі көріністерін түсіну қажет. Мысалы, психологиялық деңгейде құқықтық сезімдер, көңіл-күй, адамның қылықтарының себептері мен белгілі бір ұстанымдары, заңды (рұқсат етілген) және заңсыз (тыйым салынған) мінез-құлықтың негіздері ерекшеленеді. Интеллектуалдық элементтерге заңдық білімдер, идеялар мен құндылықтар, нанымдар (жеке және жеке әлеуметтік топ) жатқызуға болады. Осы деңгейлер призмасы арқылы мемлекеттің азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын құру және қорғау, олардың әділдік пен теңдікті жүзеге асыру жөніндегі қызметін түсіну көрінеді.

Қазақстанның белгілі ғалымы А. С. Ибраеваның пікірінше "құқықтық сана – қоғамның құқықтық өмірінің, құқықтық қатынастардың, қоғамның, әлеуметтік топтың, тұлғаның санасындағы құқықтық ұстанымдардың мәні мен рөлінің көрінісі. Құқықтық сана құқық туралы білім, қолданыстағы құқық пен ойды бағалау, құқықтағы қалаулы өзгерістер туралы идея, яғни құқықтық сана-сезім объектіні көрсету нәтижесі ғана емес, сонымен қатар объектіге, мемлекеттің барлық құқықтық жүйесіне әсер ету құралы. Құқықтық сана – құқыққа қатысты көзқарастар, идеялар, сезім, көңіл-күй жиынтығы. Ол құқық туралы ұғымды, яғни құқықты түсінуді, құқық рөліне көзқарасты, қоғам мен мемлекет өміріндегі құқықтық мекемелердің, адам құқықтары туралы идеяларды, оның басқа адамдар, мемлекет пен қоғам алдындағы жауапкершілігін қамтиды" [3].

Отандық зерттеуші Н. Е. Елікбаева: "... құқықтық сана – бұл қоғамның, топтардың, индивидтердің құқыққа – бұл тұтас әлеуметтік институтқа, оның жүйесі мен құрылымына, жеке заңдар мен құқықтық жүйенің сипаттамаларына қатынасын білдіретін өзара байланысты идеялар мен эмоциялардың объективті бар жиынтығы. Осылайша, құқықтық сана индивидтер мен топтардың құқық, оны қолдану және білдіру нысандары бойынша білімінің, ұсынымдары мен бағалауының жиынтығы. Құқықтық сананы қалыптастыру қоғамның тарихи тәжірибесінің, сондай-ақ әр түрлі индивидтердің және топтардың жеке әлеуметтік тәжірибесінің әсерінен болады. Құқықтық сананың екі деңгейден тұратын белгілі бір құрылымы бар – әдеттегі және теориялық. Адамдардың көпшілігіне тән әдеттегі құқықтық сана-сезім құқық туралы жыртылмалы ұғымдарды қамтиды, көбінесе дұрыс емес,

ақыл-ойға қонымды. Теориялық деңгей құқық және оның мәні туралы, құқықтың пайда болуы туралы, заңдылық пен құқық тәртібі, құқықтық мемлекет және заңдық жауапкершілік туралы ғылыми білімді құрайды. Осы деңгейде құқықтық сана құқық табиғатына көзқарастың біртұтас жүйесін білдіреді. Қарапайым құқықтық сана адамдардың күнделікті өмірі, олардың өзара қарым-қатынасы, құқық қорғау органдарымен өзара қарым-қатынасы процесінде қалыптасады. Қарапайым құқықтық санаға құқықтық нормаларды моральдық бағалаудың үстемдігі тән" [4].

Құқықтық мәдениет деңгейі құқықтық сана деңгейімен, оның прогрессивтік дәрежесімен, қоғамдағы заң білімінің ауқымы мен тереңдігімен, заңгерлердің кәсіби даярлығымен, заң ғылымының, құқықтық ойлаудың даму дәрежесімен айқындалады [5]. Құқықтық сана қоғамдық сананың бір түрі болып табылады және өзіндік ерекшелігіне ие. Ең алдымен, ол социум құруға кіретін қоғамдық өмірдің құқықтық құбылыстарының (құқықтық тәртіп, құқықтық жүйе, құқықтық реттеу және т. б.) барлық жиынтығын бейнелейді.

Біздің ойымызша, құқықтық сана әрбір адамның қолданыстағы құқықтық жүйеге, азаматтардың құқықтарына, бостандықтарына, міндеттеріне, сондай-ақ қалаған құқықтың, құқықтық құбылыстардың оң сәттеріне қатынасын білдіретін құқықтық эмоциялар, идеялар, сезімдер, бағалау, көзқарастар, ұстанымдар жүйесін аша алады.

Ресей ғалымы Э. В. Талапина сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастыруды сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың құқықтық тәсілдерінің бірі ретінде қарастырады, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды жазалайтын заңнаманы құрумен және іске асырумен, сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жүргізуге жауапты органдарды құрумен, сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы құрастырумен және т. б. [6]. В.В. Астанин, сондай-ақ, сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастыру құқықшығармашылық пен құқық қолданумен қатар сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес шараларының бірі болып табылады, сондықтан сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың осы тәсілін зерделеудің кешенді тәсілі маңызды деп есептейді [7].

А. В. Щукин мен П. А. Неизвестныхтың пікірінше, сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастыру сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың маңызды бағыттарының бірі болып табылады [8].

Елбасы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «сананың ашықтығы» сияқты ұғымдар туралы айтады. «Көптеген проблема әлемнің қарқынды өзгеріп жатқанына қарамастан, бұқаралық сана-сезімнің «от басы, ошақ қасы» аясында қалуынан туындайды. Сондықтан Н. Назарбаев өз сөзінің маңызды бөлігін сапалы білім беруге арнаған. Сондай-ақ, меритократиялық қоғамды құруға тиісінше бағыт ала отырып, бәсекеге қабілеттілік пен прагматизм сияқты өлшемдерге де назар аударылады. «Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған таптаурын қағидалардан арыл-масақ, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру үшін өзімізді мықтап қолға алып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек» [9].

Іс жүзінде адамның құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету рәсімдері мен институттарын іске асыру құқықтық мәдениет қажетті деңгейге дейін өспейінше, адамның құқықтары мен бостандықтары идеясы барлық қоғамды біріктіретін, оны құқықтық, саяси, әлеуметтік-экономикалық, мәдени сананы дамыту бағытында жылжытатын адамгершілік қажеттілік, ұлттық идея болып табылмайынша іске асырылмайды.

Қоғамның қолдауынсыз жоғарыда жүргізіліп жатқан сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар тек ішінара әсер ететінін атап өту қажет. Сыбайлас жемқорлыққа төзбеушілік әрбір қазақстандықтың азаматтық ұстанымы, ал адалдық пен сатылмаушылық – мінез-құлық нормасы болуы тиіс. Азаматтардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеті, сыбайлас жемқорлыққа тұрақты иммунитеті, болмайынша нәтижеге қол жеткізу мүмкін емес.

Сыбайлас жемқорлыққа сапалы қарсы тұру үшін мемлекеттің азаматтық қоғам институттарымен тығыз өзара байланыста болуы қажет. Сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа

қарсы іс-қимылдың негізгі мақсаттарына қол жеткізу үшін өзара байланысты бірқатар міндеттерді кезең-кезеңімен шешу қажет, атап айтқанда:

а) қоғамның назарын сыбайлас жемқорлық мәселелеріне аудару; б) халықтың оған деген көзқарасын теріс бағытқа өзгерту; в) сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендетудің мүмкін жолдарын көрсету; г) жаңа мінез-құлық құндылықтарын құру-жеке, топтық немесе корпоративтік мүдделерді шешу құралы ретінде сыбайлас жемқорлықты қабылдамау.

Елбасының 2017 жылғы 31 қаңтардағы "Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік" Жолдауында атап өтілгендей, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте көп нәрсе бүкіл қоғамның белсенді қатысуына байланысты болады. Әлеуметтік желілер мен басқа да медиаресурстардың дамуымен жалпыға бірдей жағымсыз сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда қуатты құрал болуы тиіс [10].

Әрине, бұл қарапайым процесс емес, бірақ қоғамдық сананы өзгертпей, зұлымдықпен күресу мүмкін емес. Әрбір қазақстандық, әрбір отбасы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың міндеті бүкіл қоғамның ісі екенін түсінуі тиіс. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл идеологиясын, мемлекеттік билік органдарының ашықтығы мен жариялылығы, тұрақты және әділ әлемдік дамуға жәрдемдесу маңызды болып табылады. Мұндай мінез-құлық стандарттарын қалыптастыру ең алдымен өзіне талап қоюдан, мінез-құлықтың қажетті белгілерін тәрбиелеуден басталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы.

2. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ.

3. Ибраева А.С., Теория государства и права: учебное пособие [Текст] / Ибраева А.С. – Алматы: Қазақ Университеті, 2006. – 151с.

4. Еликбаев Н.Е., Еликбаева Л.Н. Правосознание и правовая культура в Казахстане: проблемы теории [Текст] / Еликбаев Н.Е., Еликбаева Л.Н. // Вестник Карагандинского юридического института Министерства внутренних дел Республики Казахстан. – 2004. – Выпуск 2(10). – С. 140-145.

5. Айдарбекова Г.Б. Функциональная характеристика правовой культуры общества и правосознания в теории права [Текст] / Айдарбекова Г.Б. // Вестник КазНУ. Серия юридическая. – 2011. – №4(60). – С. 36-39.

6. Талапина Э. В. Правовые способы противодействия коррупции // Право и экономика. 2006. N 6. Июнь; СПС «Гарант».

7. Антикоррупционная политика государства — в центре внимания участников круглого стола в Северо-Западном (г. Санкт-Петербург) филиале Российской правовой академии Министерства юстиции Российской Федерации // Юстиция. 2009. N 4. С. 92 (по докладу В. В. Астанина).

8. Щукин А. В., Неизвестных П. А. Противодействие коррупции в Вооруженных Силах Российской Федерации — задача общая // Право в Вооруженных Силах. 2010. N 4. Апрель; СПС «Гарант».

9. Елбасының 2017 жылғы 12 сәуірдегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы.

10. Елбасының 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауы.